

Chitwa: Ache pwa Chirimo cha Afrika: Nguvu
Zisingaonekani dza Chakula na Kuendereza
Tamaduni – Utafiti kula Kenya

Dzina: SHARON MWAKA

Kozi: BBIT

Nambari ya usajili: Co27-01-1034/2022

Tarehe ya kuwasilisha: 29/1/1022

Anaache ni mhimili mkuu wa chirimo barani Afrika, wachitsangira takribani asilimia 60–80 ya uzalishaji wa chakuria, lakini mtsango wao bado khawonekana ipasavyo pwenye takwimu za chirimo, sera, na mifumo ya umiliki wa ardhi. Utafiti uu wa kimaonyesho (visual ethnography) unachunguza madzukumu manji ga akurima anaache ntsini Kenya pwa kuandika mitsango yao pwa upanyalaji, uvunadzi, usindikadzi, na uguzaji wa chakuria, sambamba na majukumu ga kaya na uhamishaji wa maarifa kati ya vizazi.

Licha ya nafasi yao muhimu pwa kuhakikisha usalama wa chakuria na kuhifadhi mbinu za chirimo cha asili, anaache hukumbana na changamoto za chimfumo, zichikalekoza upungufu wa umiliki wa ardhi (tsini ya asilimia 20), ukosefu wa mikopo, hudma za ugani wa chirimo, na nafasi pwa maamuzi muhimu. Kuchirira uandishi wa video wa ushirikiano na mahojiano genye muundo wa nusu rasmi na akurima athite anaache, ahendabiashara wa masoko, na anachama wa vyama vya ushirika wa chirimo, utafiti uu unaangazira vipengele vya kijinsia pwa kazi ya chirimo, umaskini wa muda, na athari za magaluko ya tabianchi.

Utafiti uu unahumira mbinu za ethnografia ya chifeministi ili kuika mbere sauti, uwezo, na mifumo ya chimaarifa ya chiikolojia ya asili ya anaache, ambayo huhifadhi utofauti wa mazao na kuimarisha chirimo chinachostahimili magaluko ga hali ya hewa. Matokeo ganaonyesa kuwa kazi ya chirimo cha anaache chidzunganishwa pwa hehi na utambulisho wa chitamaduni, mgwizano wa kijamii, na maisha endelevu, ila bado khaithaminiwi ipasavyo kula na mifumo ya umiliki wa ardhi itawaliwavyo na mfumo dume na sera zinazowahendezera akurima a chilume.

Utafiti uu unabainisha kala mbinu za kubadilisha mienendo ya chijinsia pwa maenderero ga chirimo ikiwemo haki salama za umiliki wa ardhi, ufikiaji sawa wa rasilimali, umanyikanadzi wa kazi za huduma zisizorihiwa, na ushiriki wa maana pwa utungaji wa sera ni thothotho pwenye kufikia usalama wa chakuria, ustahimilivu wa tabianchi, na maenderero endelevu barani Afrika. Pwa kuika kahikahi uzoefu na utaalamu wa anaache kuchirira simulizi za kona, mradi huu unapinga mijadala ya maenderero inayopuuza mtsango wa anaache, kuno uchonesa namna sera na mikakati izingatiayo jinsia iwezadzo kuwawezesha anaache, kongeza uvyazi, kurinda urithi wa chitamaduni, na kuimarisha ustahimilivu wa jamii pwa vizazi vya sasa na vidzavyo.

Maneno Ga Muhimu: Akurima wanawake, usalama wa chakula, jinsia na kilimo, maarifa ga asili, haki za ardhi, Kenya, ethnografia ya kona, maenderero endelevu, ustahimilivu wa tabianchi, chirimo cha Kiafrika